

Tekst

Het recht om de gordijnen te mogen sluiten

(1) Het ergste wat je over iemand te weten kan komen, is alles. Als het over privacy gaat, is dat mijn favoriete citaat. Het is van Bert Jaap Koops, hoogleraar regulering van technologie in Tilburg. Ik kon het alleen niet op tijd in mijn hersenpan vinden, toen ik dinsdag bij het opiniërend televisieprogramma *De Wereld Draait Door* aan tafel mocht zitten. Daar ging het over het nut van, nota bene, een nationale DNA-database, waarin iedere burger verplicht wordt geregistreerd ten dienste van de opsporing. Het is een idee van Peter R. de Vries, ooit omarmd door een Rotterdamse politiechef. Die werd teruggefloten door de minister wegens 'doorgeslagen denken'. Maar in de roes van het opsporingssucces in de zaak Vaatstra¹⁾ ging het deze week crescendo. Die arrestatie kwam na een beperkt, goed omschreven, regionaal en vrijwillig DNA-onderzoek. Dus waarom niet even doorpakken naar een nationale verplichte DNA-registratie? Althans, dat was de teneur in de (sociale) media. Of ik voor het tv-debat maar even aan de rem wilde komen hangen. Privacy neemt in razend tempo af. Je draagt er allemaal vrijwillig aan bij met Facebook, LinkedIn en Twitter.

(2) Waar is privacy ook alweer goed voor? Soms ben ik het zelf ook even kwijt. Ik sloeg er Koops' oratie uit 2006 over tendensen in opsporing en technologie op na. Dat was een helder verhaal over het uitdijende strafrecht, de voortdenderende technologie en de transparante

burger die permanent bewaakt, gevolgd en geregistreerd wordt. Die laat zich dit vooralsnog aanleunen. Albert Heijn voorspelt je boodschappen, Google weet wat je gaat zoeken, de NS kent je reisgedrag, de telecomproviders onthouden je bel- en internetgegevens, de bank en de KLM laten de staat (en de VS) meekijken in je geld- en reisverkeer, Facebook onthoudt alle gezichten en je gsm weet waar je bent. De fiscus wist sowieso alles al. De politie ontvangt straks live-beelden van alle bewakingscamera's. Op Schiphol kijkt de bodyscan even onder je kleren. Je paspoort bevat je vingerafdrukken en irisscan. Het houdt niet op.

(3) De vraag is inmiddels met hoe weinig privacy we toe kunnen. Waar ligt de ondergrens? Welke inbreuk accepteren we echt niet? Het elektronisch patiëntendossier was dus voor de burger een brug te ver. Net als een reality-tv-programma met heimelijke beelden van gewonden op de Eerste Hulp. Ook de kilometerheffing met kijkkastje kwam er niet. Over het biometrische paspoort ontstond ongenoegen, maar niet genoeg om het af te blazen. Het argument 'ik heb niks te verbergen' heeft de overhand.

(4) Ik vind dat Koops mijn reserve het best verwoordt. Voor hem is privacy een essentieel onderdeel van de *condition humaine*²⁾, het mens zijn. Er moet ergens in je leven een plek zijn waar je niet wordt bespied. Waar je alleen met jezelf kunt zijn of intiem met een ander. Waarover je geen

85 verantwoordig schuldig bent en
 waar je vrij bent van andermans
 morele oordelen. Waar je
 onbevangen jezelf kunt zijn en
 geheimen kunt koesteren en
 90 ongezien in je dagboek kunt schrij-
 ven. Privacy is daarvoor de waar-
 borg. In een rechtsstaat mag je ervan
 uitgaan dat de burger niet wordt
 achtervolgd door verouderde of foute
 95 informatie en het recht heeft om
 informatie te laten wissen of te laten
 verlopen. In een rechtsstaat mag een
 burger opnieuw beginnen. Zijn
 handelen mag ook vergeten worden.
 100 **(5)** Privacy is een waarborg om de
 macht van de staat in toom te hou-
 den, zegt Koops. Het zorgt ervoor dat
 de overheid niet alles weet en alles
 kan en dat de overheid de burger niet
 105 controleert op oneigenlijke gronden.
 De privacynorm “maakt het mogelijk
 om naar eigen keuze in relaties met
 andere mensen jezelf bloot te geven
 of je gedekt te houden”. Als er in
 110 concrete situaties een veiligheids-
 belang is of een ander algemeen
 belang dat inbreuk rechtvaardigt, dan
 kan dat, mits omkleed met beper-
 kingen. Maar als er onverhoopt “geen
 115 algemeen vangnet van privacy meer
 over is, dan is het alleen nog de
 macht van anderen die bepaalt welke
 keuzen je kunt maken in je leven”.

(6) Privacy is een pijler van de
 120 rechtsstaat. Zonder privacy belanden
 we in een strafrechtstaat waarin de
 burger is onderworpen aan de
 informatiemacht van de overheid of
 het bedrijfsleven. Een nationale
 125 DNA-database zou er mooi in pas-
 sen. Koops wees er al op dat we in
 feite nu een paradigmawisseling
 beleven. Ooit verzamelde de staat
 alleen informatie die aantoonbaar
 130 nodig is voor de opsporing. “Tegen-
 woordig is het uitgangspunt bijna:
 zoveel mogelijk informatie verzame-
 len en als blijkt dat informatie niet
 relevant is, kan deze worden weg-
 135 gegooid (of bewaard voor latere
 doeleinden, want wie wat bewaart die
 heeft wat).”
(7) Het onschuldbeginsel is dan
 definitief geschorst. De bevolking
 140 bestaat alleen nog uit verdachten of
 toekomstige verdachten. Tussen een
 medisch bevolkingsonderzoek en een
 strafrechtelijk sporenonderzoek is
 dan niet veel verschil. Zelfde data-
 145 base, andere vraag. Verzekeraars
 zouden als eerste toegang willen,
 stel ik me voor. Of je een baan krijgt,
 een verzekering, een hypotheek –
 het is nu al vaak de vraag hoe het
 150 antwoord uit de talloze databases is
 samengesteld.

naar: Folkert Jensma

uit: NRC Handelsblad, 24 & 25 november 2012

noot 1 De zaak Vaatstra betreft een moordzaak die pas na jaren werd opgelost dankzij
 grootschalig DNA-onderzoek.

noot 2 Met de term *condition humaine* (ontleend aan de titel van een werk van de Franse
 denker Malraux uit 1933) wordt gedeut op algemeen-menselijke kenmerken zoals
 honger en dorst, pijn, eenzaamheid en dood.